

Wilk szary w Polsce i w Europie

Znaczenie gatunku i zasadność utrzymania ochrony ścisłej wilka w UE

1. Status prawny wilka szarego

Wilk szary (*Canis lupus*) jest objęty ścisłą ochroną na mocy:

- Konwencji Berneńskiej (Załącznik II), za wyjątkiem Bułgarii, Czech, Finlandii, Łotwy, Litwy, Polski, Słowacji i Słowenii;
- Dyrektywy Siedliskowej (Załącznik II i IV), z wyjątkiem populacji greckich na północ od 39 równoleżnika, populacji estońskich, hiszpańskich na północ od Duero, populacji bułgarskich, łotewskich, litewskich, polskich, słowackich oraz populacji fińskich w ramach obszaru zarządzania populacją reniferów.

Status prawny wilka w Polsce reguluje Rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 16 grudnia 2016 r. w sprawie ochrony gatunkowej zwierząt (Dz.U. 2016 poz. 2183), zgodnie z którym wilki objęte są ochroną ścisłą.

2. Populacje wilków rosną w Europie, ale są dalekie od korzystnego statusu ochrony

Populacje wilków rosną dzięki ścisłej ochronie gatunku, jednak są jeszcze dalekie od uzyskania odpowiedniego statusu ochrony. Według najnowszej oceny IUCN, z 9 populacji wilków transgranicznych w UE, 6 ma status wrażliwy lub prawie zagrożony. Wilk występuje w siedmiu regionach biogeograficznych Unii Europejskiej, jednakże tylko w regionie alpejskim jego stan ochrony określa jako właściwy. Zgodnie z kryteriami przyjętymi w Globalnych Ramach Różnorodności Biologicznej efektywna wielkość populacji gatunku powinna przekraczać 500 osobników. Naukowcy, opierając się na wynikach wieloletnich badań genetycznych, wykazali, że dla połowy europejskich subpopulacji wilka kryterium efektywnej wielkości populacji przekraczającej 500 osobników nie jest jeszcze spełnione. W polskiej części Karpat stan ochrony wilka jest właściwy, natomiast na przeważającej większości kraju, w regionie kontynentalnym, jest on wciąż niezadawalający.

3. Wilki odgrywają kluczową rolę w utrzymaniu zdrowych ekosystemów i różnorodności biologicznej

Wilki, podobnie jak inne duże drapieżniki, stoją na szczycie łańcucha pokarmowego, więc mają wpływ na kształtowanie się wszystkich poziomów piramidy ekologicznej. Dlatego regulują całą biocenozę – poprzez kształtowanie populacji innych zwierząt i ich zachowania, duże drapieżniki mają pośredni wpływ m.in. na skład gatunkowy flory i strukturę roślinności. Dlatego ekosystemy pozbawione tej naturalnej regulacji są narażone na utratę różnorodności

biologicznej. Poprzez ograniczanie rosnących populacji dzikich ssaków kopytnych i oddziaływanie na ich behavior, wilki zmniejszają presję tych zwierząt na najmłodsze pokolenia lasu. Wykazano, że drapieżnictwo wilków może obniżyć zagęszczenie populacji dzikich ssaków kopytnych, a także spowalniać tempo wzrostu populacji dużych ssaków roślinożernych i zapobiegać osiągnięciu przez nie maksymalnych zagęszczeń wyznaczanych przez zasoby pokarmowe. Wilki mogą także wpływać na zachowania jeleni, modyfikując sposób ich żerowania. Poprzez działanie bezpośrednie (drapieżnictwo) i pośrednie (kształtowanie tzw. „krajobrazu strachu”) wilki przyczyniają się do ochrony młodych drzew przed niszczeniem (ogryzaniem liści, pędów i kory) przez jeleniowate, co jest istotnym problemem gospodarki leśnej. Wilki, polując na duże ssaki roślinożerne na polach, mają także udział w ochronie upraw przed szkodami od dzików, saren i jeleni.

4. Wilki przyczyniają się do ograniczenia rozprzestrzeniania się chorób zakaźnych, w tym takich, które mogą przechodzić na zwierzęta gospodarskie

Wilki ograniczają rozprzestrzenianie chorób, które mogą być przenoszone na zwierzęta gospodarskie. Jak dowodzą ostatnie badania naukowe, wilki skutecznie wykrywają i usuwają ze środowiska dziki padłe lub chore na ASF, dzięki czemu wspierają walkę z rozprzestrzenianiem się choroby.

Z opinii Komisji ds. Ochrony Gatunków Państwowej Rady Ochrony Przyrody (PROP) do projektu dokumentu pt.: „Krajowy plan działania dotyczący zarządzania populacją dzików w ramach prewencji, kontroli i zwalczania afrykańskiego pomoru świń (ASF)” wynika, że koszt odstrzałów dzików w Polsce w latach 2019-2023 (1 miliona 316 tysięcy zastrzelonych dzików) to 597,5 miliona zł. Koszt usunięcia jednego chorego dzika wyniósł co najmniej 119 tys. zł, przy zastosowaniu odstrzałów jako metody zapobiegania ASF. Nie analizując zasadności ww. wydatków, przyjmując średni ryczałt za pozyskanie dzika na 400 zł i średnioroczną konsumpcję 3 do 9 dzików na jednego wilka oraz liczebność wilków w Polsce 2000 osobników, można założyć, że rocznie wilki redukują populację dzika w Polsce o około 6000-18000 osobników generując oszczędności wielkości 2,4-7,2 mln złotych brutto rocznie. Korzyści są zapewne jeszcze większe. Wilki polują na osobniki osłabione, w tym chore, zjadają również chore padłe zwierzęta. Skutecznie przyczyniają się do ograniczenia rozprzestrzeniania się chorób zakaźnych. W Hiszpanii stwierdzono, że ponad połowa dzików w terenach niezasiadlonych przez wilki choruje na gruźlicę, a tam, gdzie są te drapieżniki, odsetek chorych dzików wynosi zaledwie około 2%.

5. Ochrona wilka ma duże poparcie społeczne

Podejście Europejczyków do ochrony wilka jest pozytywne. Z badania wynika, że 68% obywateli opowiada się za ścisłą ochroną dużych drapieżników, a w Polsce ta liczba sięga nawet 73 %.

6. Istnieje wiele przykładów sukcesu w koegzystencji z wilkami w Europie

Ponad 80 projektów programu LIFE przeprowadzonych od 1992 r. wykazało, że możliwe jest współistnienie z wilkami. Istnieje wiele udanych historii o współistnieniu ludzi i wilków w różnych zakątkach Europy. Polska jest jednym z przykładów Państw Członkowskich, gdzie pomimo rosnącej populacji wilka i obecności grup rodzinnych w większości dużych kompleksów leśnych w kraju, społeczna akceptacja tego gatunku jest wysoka, a konflikty na linii człowiek-wilk mają marginalną skalę.

7. Skala konfliktów między wilkami a hodowcami zwierząt w Europie jest znikoma

Zwierzęta gospodarskie w skali europejskiej stanowią niewielki udział w diecie wilków. Szacuje się, że wilki zabijają rocznie w Europie co najmniej 65 500 sztuk zwierząt gospodarskich (źródło), z czego 73% stanowią owce i kozy, 19% bydło 6% konie i osły. Uwzględniając dane z Eurostatu wilki uśmiercają 0,05 % pogłównia zwierząt (nie wliczając świń), w tym 0,07% owiec i kóz i 0,02% pogłównia bydła. Lokalnie szkody powodowane przez wilki mogą być większe, dlatego też zaleca się stosowanie środków zapobiegawczych, jak m.in. ogrodzenia elektryczne.

8. Skuteczne metody ochrony zwierząt gospodarskich są łatwo dostępne

Aby uniknąć konfliktów na linii człowiek-wilk, należy wdrażać środki zapobiegawcze i odpowiednie środki odszkodowawcze. Dostępne są unijne i krajowe wytyczne, dobre praktyki i narzędzia, aby skutecznie zapobiegać szkodom gospodarczym powodowanym przez wilki i rekompensować szkody gospodarcze. Dobre praktyki obejmują szkolenie psów w celu ochrony stad, edukację pasterzy czy rozwiązania techniczne w celu odstraszenia wilków. Wytyczne Unii Europejskiej dotyczące pomocy państwa w sektorze rolnym pozwalają państwom członkowskim UE na przyznanie rolnikom pełnych odszkodowań za szkody spowodowane przez zwierzęta chronione, takie jak wilki, oraz finansowanie m.in. zakupu ogrodzeń elektrycznych czy pozyskania psów stróżujących.

9. Odstrzał wilków w celu ochrony zwierząt gospodarskich jest nieskuteczny

Nie ma dowodów na skuteczność odstrzału wilków w ograniczaniu szkód wyrządzanych w pogłówniu zwierząt hodowlanych - w Słowacji, w latach 2014-2019, intensywne odstrzały nie zmniejszyły istotności szkód. Z analizy danych z Łotwy wynika, że odstrzał wilków w latach 2004-2022 nie zmniejszył strat wśród zwierząt hodowlanych, a w niektórych regionach je nasilił. W Estonii, w latach 2007-2010, liczba zabitych zwierząt gospodarskich wzrosła wraz ze wzrostem liczby odstrzelonych wilków. Analiza danych z lat 1987-2012 ze stanów: Idaho, Montana i

Wyoming, wykazała, że zwiększony odstrzał wilków wiązał się z większą liczbą zabijanych zwierząt gospodarskich w kolejnym roku.

Odstrzały redukcyjne powodują rozbijanie grup rodzinnych w których żyją wilki. Osobniki z rozbitych grup rodzinnych, nie mogąc polować w grupie na dzikie zwierzęta, atakują niedostatecznie chronione zwierzęta hodowlane.

Badania wykazują, że skuteczniejszym rozwiązaniem jest wprowadzanie różnorodnych metod ochrony inwentarza, takich jak pasterskie psy stróżujące, ogrodzenia elektryczne i fladry.

10. Państwa członkowskie mają dużą elastyczność w rozwiązywaniu potencjalnych problemów z wilkami

W przypadku reagowania na obecność problematycznych wilków państwa członkowskie mogą opracować procedury na realizację czynności zakazanych w stosunku do gatunków chronionych. W Polsce system taki funkcjonuje. Co do zasady regionalny dyrektor ochrony środowiska może wydać zezwolenie m.in. na płoszenie, umyślne chwytanie, przetrzymywanie czy transport wilka na terenie swojego województwa, a na eliminację na terenie całego kraju wnioski takie rozpatruje GDOŚ (z wyłączeniem parków narodowych, dla których decyzje wydaje Minister Klimatu i Środowiska). W pierwszej kolejności należy rozważyć zastosowanie rozwiązań nietletalnych.

11. Wilk mierzy się w Europie z realnymi zagrożeniami

Kłusownictwo jest jedną z głównych przyczyn śmiertelności wilków. Ostatnie analizy wskazują, że w Polsce nielegalnie zabijanych jest min. 147 osobników rocznie. Aż 38% wilków z obrożami telemetrycznymi stosowanymi w badaniach naukowych zostało skłusowanych. Poważnym utrudnieniem dla migrujących osobników jest gęsta sieć infrastruktury drogowej i kolejowej w krajach UE. Aktualnie, imigracja wilków z niektórych wschodnich i południowych populacji do UE została poważnie ograniczona poprzez budowę ogrodzeń w pasach granicznych. Dotyczy to Bałkanów oraz granic zewnętrznych z Rosją i Białorusią. W dłuższej perspektywie może to zagrozić różnorodności genetycznej populacji. Kierując się więc zasadą przeczności UE winna wpierw upewnić się, czy taka izolacja nie wpłynie negatywnie na utrzymanie właściwego stanu ochrony wilka w Europie w dłuższej perspektywie czasowej.

Źródła:

1. <https://www.iucnredlist.org/species/3746/144226239>
2. <https://www.gbf-indicators.org/>
3. <https://nature-art17.eionet.europa.eu/article17/>
4. Antonio J. C., Marco A., Pelayo A. *Wild ungulate overabundance in Europe: contexts, causes, monitoring and management recommendations*, Mammal review, Vol. 51.
5. Jędrzejewska B., Jędrzejewski W. 1998. *Predation in vertebrate communities. The Białowieża Primeval Forest as a case study*. Springer Verlag, Heidelberg
6. Kuijper, D. P., De Kleine, C., Churski, M., Van Hooft, P., Bubnicki, J., & Jędrzejewska, B. (2013). *Landscape of fear in Europe: wolves affect spatial patterns of ungulate browsing in Białowieża Primeval Forest, Poland*. *Ecography*, 36(12), 1263-1275.
7. Fligel D.G., Belovsky G.E., Beyer D.E. 2016. *Natural and experimental tests of trophic cascades: gray wolves and white-tailed deer in a Great Lakes forest*. *Oecologia* 180: 1183–1194.
8. Davoli M., Ghoddousi A., Sabatini F.M., Fabbri E., Caniglia R., Kuemmerle T. 2022. *Changing patterns of conflict between humans, carnivores and crop-raiding prey as large carnivores recolonize human-dominated landscapes*. *Biological Conservation* 269: 109553.
9. Szewczyk M., Łeppek K., Nowak S., Witek M., Bajcarczyk A., Kurek K., Stachyra P., Mysłajek R. W., Szewczyk Bogusław *Evaluation of the presence of ASFV in wolf feces collected from areas in Poland with ASFV persistence*. *Viruses* 2021, 13(10), 2062.
10. Opinia Komisji ds. Ochrony Gatunków PROP dokumentu pt.: „Krajowy plan działania dotyczący zarządzania populacją dzików w ramach prewencji, kontroli i zwalczania afrykańskiego pomoru świń (ASF)”
https://prop.gov.pl/wp-content/uploads/2024/09/PROP-KOG-2024-10_PlanRedukcjiDzikowZwalczaniaASF.pdf
11. The situation of the wolf (*Canis Lupus*) in the European Union
<https://www.actu-environnement.com/media/pdf/news-43167-analyse-commission-europeenne-loup-2023.pdf>
12. Understanding rural Perspective, a survey on attitudes towards large carnivores in rural communities conducted by Savanta in November 2023.
https://www.eurogroupforanimals.org/files/eurogroupforanimals/2023-11/2023_1129_Survey%20Report%20Large%20carnivores.pdf
13. <https://www.eurolargecarnivores.eu/en>
14. Nowak S., Mysłajek R.W., Kłosińska A., Gabryś G. 2011. *Diet and prey selection of wolves *Canis lupus* recolonising Western and Central Poland*. *Mammalian Biology* 76: 709–715.
15. Key figures on the European food chain 2023 edition.
<https://ec.europa.eu/eurostat/documents/15216629/18054337/KS-FK-23-001-E>

[N-N.pdf/048e130f-79fa-e870-6c46-d80c9408620b?version=6.0&t=1706540737399](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=PI_COM:C(2021)7301).

16. Guidance document on the strict protection of animal species of Community interest under the Habitats Directive, European Commission, Brussels 2021. [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=PI_COM:C\(2021\)7301](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=PI_COM:C(2021)7301).
17. Kutal M., Duľa M., Selivanova A., López-Bao J. 2023 *Testing a conservation compromise: No evidence that public wolf hunting in Slovakia reduced livestock losses*. Conservation Letters Vol. 17.
18. Petridou M., Benson J., Gimenez O., Iliopoulos Y., Kati V. 2023. *Do husbandry practices reduce depredation of free-ranging livestock? A case study with wolves in Greece*. Biological Conservation Vol. 283.
19. Nowak S., Żmihorski M., Figura M., Stachyra P., Mysłajek R.W. 2021. *The illegal shooting and snaring of legally protected wolves in Poland*. Biological Conservation 264: 109367.
20. Šuba, J.; Žunna, A.; Bagrade, G.; Done, G.; Ornicāns, A.; Pilāte, D.; Stepanova, A.; Ozolinš, J. Does Wolf Management in Latvia Decrease Livestock Depredation? An Analysis of Available Data. Sustainability 2023, 15, 8509.
21. Mannil P., Kont R. (red.). 2012. Action plan for conservation and management of large carnivores (wolf *Canis lupus*, lynx *Lynx lynx*, brown bear *Ursus arctos*) in Estonia 2012-2021. Estonian Game 12. Estonian Theriological Society, Tartu.
22. Wielgus R.B., Peebles K.A. 2014. Effects of wolf mortality on livestock depredations. PLoS ONE 9(12): e113505.